

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER PÅ HAL IS

Svenska ishockeyförbundet och dess sponsorer
passiva inför Lukasjenkas VM-show

Rapport #69

SWED
WATCH

Denna rapport har publicerats med ekonomiskt stöd från Sida som dock ej medverkat vid utformningen och ej heller tar ställning till rapportens innehåll. Rapporten är författad av Swedwatch. LO TCO Biståndsnämnd står bakom rapporten som går att ladda ner på www.swedwatch.org

Författare: Isabel Sommerfeld
Omslagsbild: Dima Korotayev/Epsilon/Getty Images
Belarus president Lukasjenka under en uppvisningsmatch i Moskva 2008.
Layout och grafik: Anders Birgersson, Åse Bengtsson Helin
Ansvarig utgivare: Viveka Risberg
Publicerad i maj 2014
ISBN 978-91-981365-6-2

Swedwatch är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening som granskar svenska företag med kopplingar till auktoritära stater och utvecklingsländer. Organisationens syfte är att minska sociala och miljömässiga missförhållanden, att uppmuntra föredömen, sprida kunskap samt driva på och i en öppen dialog samverka med företag i Sverige så att näringslivet ägnar större uppmärksamhet åt dessa frågor. Swedwatch har sex medlemsorganisationer: Svenska kyrkan, Naturskyddsföreningen, Diakonia, Latinamerikagrupperna, Fair Trade Center och Afrikagrupperna.

Innehåll

Sammanfattning	4
1. Inledning	5
2. Metod	8
3. Belarus - en repressiv stat	9
Tvångsarbete satt i system "för moderlandets bästa"	10
Studenter har tvingats arbeta med arenan	12
Kritiker tystas, Minsk rensas	13
Munkavle på internationella journalister?	14
4. Ishockeyförbundet och VM	15
Inget om mänskliga rättigheter i stadgarna	15
Svenska Ishockeyförbundet (SIF)	16
Tydligaste kravet vid val av värdland: två arenor	17
Ingen beredskap om yttrandefriheten begränsas	17
"Frågan om mänskliga rättigheter har fått ett tydligare ansikte"	18
5. SIF:s huvudsponsorer	19
Varumärkena får stor uppmärksamhet	19
Vill inte förknippas med vad som sker i Minsk	20
Nya krav i avtalet med SIF tänkbart	21
"Vårt mål är att sponsra dem som drömmer"	22
"Staten måste beskriva hur deser på de här frågorna"	22
"Vi ska utnyttja den påverkansmöjlighet vi har"	23
"Vi har alla ett ansvar"	24
6. Slutanalys	25
7. Rekommendationer	27
Referenser	28
Appendix	31
Bilaga	32
Noter	34

Sammanfattning

Den belarusiska staten är en av världens mest repressiva regimer och en av Europas sista kvarvarande diktaturer. De olympiska spelen i Beijing 2008 och Sotji 2014 har visat att situationen för mänskliga rättigheter riskerar att förvärras i samband med att repressiva regimer tilldelas stora mästerskap. Samma problematik har funnits inför ishockey-VM i Belarus (Vitryssland)*.

Rapporten visar att den belarusiska regimen, med den mycket ishockeyintresserade presidenten Aljaksandr Lukasjenka i spetsen, använt sig av organiserat tvångsarbete vid byggandet av Tjzjzjouka-arena. Människorättsförsvarare har hotats och utrensningar av hemlösa och missbrukare i Minsk har skett. Swedwatch kan också visa att flera personer uppsatta på EU:s sanktionslista över belarusiska personer och företag med koppling till människorättskränkningar sitter i organisationskommittén för mästerskapen.

Internationella Ishockeyförbundet (IIHF) saknar idag en människorättspolicy, och ställer inte heller några krav på ett värdland när det gäller hållbarhetsarbete, mänskliga rättigheter eller arbetsrätt.

Svenska ishockeyförbundets (SIF) huvudsponsorer – Svenska Spel, Scandic Hotels, ŠKODA, Kyocera och Bauhaus – stödjer SIF med miljonbelopp årligen. SIF uppskattar de totala sponsorintäkterna per år till cirka 33 miljoner kronor. Vidare har SIF statligt bidrag till sin verksamhet på närmare 21 miljoner kronor. De har i rapporten tillfrågats om hur de ser på situationen kring världsmästerskapet och på sin roll som sponsorer. Bauhaus har trots upprepade intervjufrågningar valt att avstå från att besvara Swedwatches frågor. De övriga sponserarna ser kopplingen till kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med VM som problematisk.

Tre av företagen – Svenska spel, ŠKODA och Kyocera – har åtagit sig att följa FN:s Global Compact och OECD:s riktlinjer för multinationella företag. Scandic Hotels grundar sin uppförandekod på FN:s Global Compact. Dessa riktlinjer innebär att företagen har ett ansvar att minimera negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna inom hela värdekedjan. Inget av företagen har dock försökt påverka hockeyrörelsen att ta större ansvar för mänskliga rättigheter i samband med VM, och de saknar också rutiner för att analysera människorättsrisker (human rights due diligence) i samband med sponsringsverksamheten.

Svenska spel, Scandic Hotels och ŠKODA säger till Swedwatch att man borde arbeta med mänskliga rättigheter även vid sponsringen, som i arbetet med andra affärspartners eller leverantörer. Flera av de intervjuade företagen har också under arbetet med rapporten visat sig angelägna att hitta metoder för att påverka den internationella ishockeyrörelsen.

---

* I denna rapport kommer vi genomgående använda Belarus, belarusisk, etc och inte Vitryssland, vitrysk, etc. Båda formerna förekommer på svenska, men Belarus är det internationellt mest använda.

Även SIF:s ordförande Christer Englund menar att SIF i framtiden bör ställa krav kring mänskliga rättigheter vid val av värdland.

För att stora internationella idrottsevenemang ska bidra till de positiva effekter man säger sig vilja uppnå inom idrottsrörelsen, och inte enbart bli en fjäder i hatten för regimer som systematiskt kränker mänskliga rättigheter, krävs ett medvetet och strategiskt arbete med dessa frågor inom den internationella idrottsrörelsen. Swedwatch och LO-TCO Biståndsnämnd rekommenderar att ishockeyrörelsen som ett första steg antar en människorättspolicy som knyter an till FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter och ILO:s kärnkonventioner om rättigheter i arbetslivet. De svenska sponserarna bör använda sin relation till SIF för att föra en dialog med IIHF och trycka på så att detta blir verklighet.

1. Inledning

2009, när Belarus tilldelades värdskapet för ishockey-VM 2014 efter beslut av Internationella ishockeyförbundets kongress, klassade Freedom House landet på samma låga nivå som bland annat Eritrea, Zimbabwe och Saudiarabien när det gäller medborgerliga och politiska rättigheter.¹ Samtidigt kom rapporter från Amnesty och Human Rights Watch som konstaterade att 2008 års olympiska spel i Beijing medfört allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna och en försämring av rättighetsläget.

Beslutet att tilldela ishockey-VM till Belarus har mötts av kraftfull internationell kritik från bland annat senaten i USA, EU-parlamentet och en rad människorättsorganisationer. Som svar på kritiken har IIHF meddelat att man inte anser att sport och politik hör ihop och att idrotten snarast har en historia av att åstadkomma saker där politiken misslyckats.

Det är på många sätt en debatt som påminner om den i samband med OS i Sotji tidigare i år. Då uttryckte den svenska ledamoten i den internationella olympiska kommittén (IOK) Gunilla Lindberg att idrotten ”är den största mänskliga rättighetsorganisationen i hela världen.”² Detta trots att människorättsorganisationer kunnat visa att både OS i Beijing 2008 och i Sotji 2014 medfört direkta människorättskränkningar i samband med spelen snarare än att de lett till ökad frihet och öppenhet. Detta beskrivs i den rapport om OS i Sotji som Swedwatch tillsammans med bland annat LO-TCO Biståndsnämnd publicerade tidigare i år.³

I rapporten konstaterades att den olympiska rörelsen saknar en policy för mänskliga rättigheter. Swedwatch uppmanade huvudsponsorerna Vattenfall, Nordea och ATG att ställa krav på den svenska olympiska kommittén (SOK) att i sin tur ställa krav på IOK att respektera mänskliga rättigheter i samband med olympiska spel. Rekommendationen grundade sig på artikel 13b i *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter*, som formulerar att företag har ansvar för mänskliga rättigheter genom sina affärsförbindelser, även om de inte själva har orsakat eller bidragit till kränkningar.

Ur FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter

13.

Företagens ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna innebär att de ska /.../

b) försöka förhindra eller begränsa en negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna som genom affärsförbindelserna står i direkt samband med företagets verksamhet, produkter eller tjänster, även om de inte själva har bidragit till denna negativa påverkan.

Kommentar

Företag kan vara inblandade i en negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna antingen genom sin egen verksamhet eller som ett resultat av sina affärsförbindelser med andra parter. I dessa vägledande principer avses med ett företags verksamhet både handlingar och underlåtenhet och med affärsförbindelser avses förbindelser med affärspartner, verksamheter i värdekedjan och all annan icke-statlig eller statlig verksamhet som är direkt kopplad till företagets verksamhet, produkter eller tjänster.

19.

För att förhindra och begränsa en negativ påverkan på mänskliga rättigheter bör företagen införliva resultatet av påverkansbedömningarna i relevanta interna funktioner och processer och vidta lämpliga åtgärder.

Kommentar

Ett horisontellt införlivande i hela företaget av särskilda resultat från bedömningen hur de mänskliga rättigheterna påverkas kan endast bli effektivt om dess policyåtagande i fråga om mänskliga rättigheter har förankrats inom alla relevanta verksamhetsfunktioner. /.../

När ett företag bidrar eller kan bidra till en negativ påverkan på mänskliga rättigheter bör det vidta nödvändiga åtgärder för att upphöra med eller förhindra detta och använda sitt inflytande till att i största möjliga utsträckning begränsa ytterligare påverkan. /.../

Om ett företag inte har bidragit till en negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna, men då denna trots det är direkt kopplad till verksamheten, produkterna eller tjänsterna genom en affärsförbindelse med annan verksamhet är situationen mer invecklad. Bland de faktorer som kan komma i fråga vid bedömning av lämplig åtgärd i sådana situationer är företagets inflytande över berörd verksamhet, hur viktig förbindelsen är för företaget, kränkningens allvarlighetsgrad och om upphörandet av förbindelsen med verksamheten i sig skulle få en negativ påverkan på mänskliga rättigheter. Ju mer invecklad situationen och dess inverkan på mänskliga rättigheter är, desto större anledning är det för företaget att be oberoende experter om råd för att bestämma hur man ska bemöta detta.

Om företaget genom sitt inflytande kan förhindra eller begränsa den negativa påverkan ska företaget använda sitt inflytande till det. Om det inte har något inflytande kan det finnas sätt för företaget att öka det. Inflytandet kan ökas genom att, till exempel, erbjuda kunskapsuppbyggnad eller andra incitament till berörd verksamhet eller att samarbeta med andra aktörer.

I vissa situationer har företaget inte tillräckligt med inflytande för att förhindra eller begränsa en negativ påverkan och kan heller inte öka sitt inflytande. I sådant fall bör företaget överväga att upphöra med förbindelsen och då ta hänsyn till trovärdiga bedömningar av potentiellt negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna som detta kan leda till.

När förbindelsen är «mycket viktig» för företaget innebär ett upphörande av den ytterligare utmaningar. En förbindelse kan anses mycket viktig om den förser företaget med en produkt eller tjänst som är nödvändig för verksamheten och för vilken det inte finns några rimliga alternativ. I sådant fall måste också allvarlighetsgraden av den negativa påverkan på de mänskliga rättigheterna beaktas: ju allvarligare kränkningen är, desto snabbare kommer företaget att behöva se en förändring innan det fattar ett beslut om huruvida det ska upphöra med förbindelsen. Så länge som kränkningen fortgår och företaget behåller förbindelsen bör det i vart fall kunna visa vad det gör för att begränsa påverkan och vara berett att acceptera alla konsekvenser – att förlora i anseende, ekonomiska eller rättsliga – av den fortsatta förbindelsen.

Swedwatch menade att de företag som redan hade människorättspolicies för sitt leverantörsarbete (Vattenfall och Nordea) borde applicera dem även i sitt sponsringsarbete, och att ATG borde införa en sådan policy och göra detsamma. Efter granskningen gick SOK tillsammans med sina huvudsponsorer ut i ett gemensamt uttalande och lovade att driva frågan om preciserade krav på hållbarhet och mänskliga rättigheter på framtida OS-värdar.

I denna rapport fortsätter Swedwatch och LO-TCO Biståndsnämnd granskningen av idrottsrörelsen och dess svenska sponsorer när det gäller synen på kränkningar av de mänskliga rättigheterna i samband med internationella idrottsevenemang – i detta fall ishockey-VM i Belarus.

Företags ansvar för mänskliga rättigheter i värdekedjan är inte reglerad i lag utan i ramverk och frivilliga riktlinjer. De ramverk som använts för att identifiera företagens åtaganden vad gäller mänskliga rättigheter är *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter* som riktar sig till såväl stater som företag,⁴ *OECD:s riktlinjer för multinationella företag* som regeringar i 45 länder står bakom samt *FN:s Global Compact*. I dagsläget har över 7 000 företag undertecknat Global Compact, av vilka 143 är svenska. Volkswagen Group har som koncern skrivit under, vilket innebär att även dotterbolaget ŠKODA ska arbeta efter dessa principer. Svenska Spel har ett åtagande att följa principerna enligt Statens ägardirektiv. Även Kyocera Corporation har skrivit under principerna och de ska gälla i hela koncernen. Scandic Hotels har inte skrivit under, men Global Compact är grunden för deras uppförandekod.

2011 godkände FN:s råd för mänskliga rättigheter *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter*, vars tre pelare handlar om statens skyldighet att skydda mänskliga rättigheter, företags ansvar att respektera mänskliga rättigheter

respektive gottgörelse. Enligt principerna kan företag kränka mänskliga rättigheter på tre nivåer: genom att *orsaka, bidra till* eller *stå i samband med*. Det tredje scenariot är relevant i denna rapport: sponsorföretagen står genom de affärsrelationer som sponsringen utgör i samband med kränkningar av mänskliga rättigheter kring världsmästerskapet i Belarus. Enligt FN:s ramverk innebär den indirekta påverkan (att stå i samband med, inte själv orsaka) att företaget inte kan hållas ansvarigt att gottgöra skadan, däremot bör företaget (sponsorerna) söka inflytande över sin affärspartner (SIF) för att förhindra och förebygga negativ påverkan.

För att fullgöra sitt ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna ska företag göra ett offentligt åtagande om detta, och förankra det i interna policydokument och rutiner. Företag ska också kontinuerligt genomföra *människorätts-due diligence*, och erbjuda metoder för att ersätta dem som drabbats av kränkningar. En *människorätts-due diligence* är en metod för att kontinuerligt identifiera risker för ett företags negativa konsekvenser för mänskliga rättigheter, beskriva hur man ska hantera dessa och förhindra framtida risker. Resultatet bör kommuniceras utåt och direkt till alla intressenter.

2. Metod

För beskrivningen av människorättsituationen i Belarus och i värdstaden Minsk har Swedwatch intervjuat etablerade människorättsförsvarare, fackliga representanter samt oberoende belarusiska journalister. Vi har vidare använt oss av rapporter från bland annat Human Rights Center Vjasna (HRC Vjasna) och The International Federation for Human Rights (FIDH), samt andra etablerade källor som Amnesty International och Freedom House.

För att beskriva ishockeyrörelsens syn på mänskliga rättigheter analyseras IIHF:s *Statutes and Bylaws*, Internationella hockeyförbundets stadgar och centrala styrdokument, som även beskriver processen för ett land som vill ansöka om att vara värdland för VM, samt SIF:s stadgar och policys. Swedwatch har även varit i kontakt med IIHF. De har valt att inte svara på våra frågor, men generalsekreterare Horst Lichtner har inkommit med ett officiellt uttalande (se appendix).

Swedwatch har intervjuat SIF:s ordförande Christer Englund samt fyra av SIF:s fem huvudsponsorer: Svenska Spel, Scandic Hotels, ŠKODA och Kyocera Document Solutions.⁵ Frågorna har även skickats till SIF:s huvudsponsor Bauhaus efter upprepade intervjufrågningar, men de har valt att inte besvara dem. Istället har de inkommit med egna kommentarer (se appendix).⁶ Intervjuerna gjordes i mars 2014. IIHF:s globala sponsorer ingår inte i granskningen.

Swedwatch har även fått kommentarer från TV4 som äger sändningsrättigheterna för ishockey-VM i Belarus.⁷

Rapporten är framtagen i samarbete med LO-TCO Biståndsnämnd, som står bakom rekommendationerna och har bidragit med kommentarer i sin läsning av rapporten.

FAKTA

Sponsring och statligt stöd till Svenska ishockeyförbundet

Svenska Ishockeyförbundet (SIF) uppskattar sina sponsorintäkter till drygt 33 miljoner kronor per år. SIF får även statligt bidrag. Statens stöd till idrottsrörelsen ligger kvar på samma nivå som det gjort sedan 2010 och innebär ett stöd på drygt 1,7 miljarder kronor. Enligt Riksidrottsförbundet får SIF 20,9 miljoner kronor i statligt bidrag för 2014. Av dessa är nästan 4,8 miljoner destinerade till "idrottslyftet", barn och ungdomsidrotten.

Svenska Spel, ŠKODA och Scandic Hotels sponsrar SIF sedan många år tillbaka. För Kyocera Document Solutions är sponsringen relativt ny och SIF är den enda organisationen som de har valt att sponsra i Sverige. Varken ŠKODA, Kyocera eller Scandic Hotels vill uppge hur mycket sponsorpengar de lägger på SIF. Svenska Spel är svensk idrotts största sponsor och sponsrar SIF med totalt 15 miljoner kronor per år. Swedwatch har inte fått några närmare uppgifter om Bauhaus sponsring, då de valt att inte ställa upp på intervju.

3. Belarus - en repressiv stat

Internationella Ishockeyförbundet beslutade i maj 2009 att ishockey-VM 2014 skulle arrangeras i den belarusiska huvudstaden Minsk. Beslutet fattades vid en tidpunkt då EU tillfälligt lättat på sanktionerna mot den belarusiska regimen bland annat i förhoppningen att ökad öppenhet skulle leda till ett friare presidentval 2010. Detta till trots var valet av Belarus som arrangörsländ kontroversiellt. Människorättsituationen i landet hade då förvärrats kontinuerligt sedan president Lukasjenka tog makten 1994.⁸ Förtrycket av oppositionella, människorättsförsvarare, oberoende journalister och fackförbund hade också intensifierats sedan presidentvalet 2006. I sin granskning av medborgerliga och politiska rättigheter samt politisk frihet 2009, klassade Freedom House Belarus på samma låga nivå som Kuba, Saudiarabien och Zimbabwe.⁹ Samtidigt debatterades det OS som arrangerats i Beijing året innan, sommaren 2008, flitigt. Rapporter från människorättsorganisationer som Amnesty International och Human Rights Watch beskrev utförligt de negativa konsekvenser för människorättsituationen som OS i Beijing 2008 medfört. Trots förhoppningar om att OS skulle leda till ett friare och öppnare Kina visades att människorättskränkningarna istället intensifierades inför OS, eftersom myndigheterna ville visa upp en bild av "stabilitet" och "harmonier" för omvärlden.¹⁰

Såväl FN:s högkommissariat för mänskliga rättigheter som ILO har riktat skarp kritik mot Belarus gällande sådant som tvångsarbete, slavliknande arbetsförhållanden och godtyckliga arresteringar av oppositionella.¹¹ Omkring 275 personer och företag i Belarus omfattas idag av riktade EU-sanktioner, då de anses vara inblandade i människorättskränkningar.¹² Fem personer i organisationskommittén för ishockey-VM i Minsk 2014 är för närvarande upptagna på sanktionslistan (se bilaga 1).

Swedwatch har tagit del av åtskilliga rapporter och vittnesmål om politiskt motiverad förföljelse av människorättsaktivister, oppositionella, fackligt aktiva och journalister.¹³ Människorättsförfarare i Belarus framhäver framför allt existensen av politiska fångar och förekomsten av dödsstraff som de allvarligaste rättighetskränkningarna.¹⁴ Enligt HRC Vjasna finns i dag 11 politiska fångar, bland andra den före detta presidentkandidaten Mikalai Statkevich¹⁵ och människorättsförfararen Ales Bjaljatski¹⁶. För unga aktivister och människorättsförfarare är också regelbundna så kallade administrativa arrester¹⁷ vardag. Under 2013 har över 50 sådana fall registrerats, där personer som exempelvis delat ut flygblad med information om politiska fångar har arresterats.¹⁸

Belarus är det enda landet i Europa som fortfarande utdömer och verkställer dödsstraff. Tortyr är också vanligt förekommande.¹⁹

3.1 Tvångsarbete satt i system "för moderlandets bästa"

Belarus är medlem i Internationella arbetsorganisationen (International Labour Organization, ILO) sedan 1954 och har ratificerat ILO:s åtta kärnkonventioner.

Trots ratificeringen av ILO-konventionerna 29 och 105, som innehåller förbud mot tvångsarbete,²⁰ agerar den belarusiska regimen systematiskt i strid mot dessa. HRC Vjasna och FIDH publicerade i december 2013 en omfattande rapport om tvångsarbete och andra vanliga arbetsrättsliga kränkningar i Belarus.²¹ I utredningen har de intervjuat drygt 40 representanter från olika grupper i samhället som drabbats av arbetsrättsliga kränkningar, samt medlemmar i fackförbund och människorättsorganisationer. De intervjuade hade utsatts för påtvingat, obligatoriskt, eller slavliknande tvångsarbete.

Tvångsinkallade minskbor utan skyddsutrustning hjälper till vid bygget av Tjizjovka Arena, där Tre kronor kommer spela sina gruppspelsmatcher under VM. FOTO: Radio Svoboda

FAKTA

Organisationsrätten och ILO:s rekommendationer

Belarus konstitution erkänner föreningsfrihet, men fria fackliga organisationer har i praktiken mycket svårt att arbeta och aktiva i fria fackföreningar svartlistas från arbetsmarknaden om deras engagemang upptäcks. Arbetstagarna blir generellt sett direktanslutna till de statligt kontrollerade fackförbunden i samband med att de skriver anställningskontrakt och det officiella facket är i huvudsak statsmaktens verktyg för kontroll och disciplin på arbetsplatserna. Redan 2004 presenterade FN:s organ för arbetslivsfrågor, ILO, tolv rekommendationer om förändringar på arbetsmarknaden som Belarus behövde genomföra för att motverka kränkningar av ILO:s kärnkonventioner 87 och 98 om föreningsfriheten och rätten till kollektiv förhandling. Inledningsvis följde regimen förslagen, men reformarbetet avstannade ganska snart. Regimens ignorering av ILO:s rekommendationer låg också till grund för EU:s beslut att dra in Belarus tullförmåner 2005. Enligt det globala facket International Trade Union Confederation (ITUC) har Belarus regering ännu bara genomfört två av ILO:s rekommendationer till fullo och delvis ytterligare två.

En vanlig form av tvångsarbete är så kallade "subotniks", ett vanligt fenomen under Sovjettiden, men även i dagens Belarus. Subotniks är dagar då regimen kräver gratis arbetskraft från folket, för "moderlandets bästa". Enligt ett regeringsbeslut hålls exempelvis en nationell subotnik varje år i april, med målet att "lösa landets sociala och ekonomiska uppgifter".²² Officiellt är det inte obligatoriskt att delta, men risken för repressalier om man inte ställer upp är stor.²³ Därför kan subotniks anses vara en form av tvångsarbete.²⁴ I rapporten presenteras omfattande bevis för att kränkningar av medborgares sociala och ekonomiska rättigheter, särskilt skyddet mot tvångsarbete, är utbrett i samhället på alla nivåer. Allt ifrån nytexaminerade akademiker och värnpliktiga till missbrukare och fångar förväntas utföra obetalt arbete.

Olika kategorier belarusiska medborgare kan tilldelas statliga arbeten. Den som vid upprepade tillfällen underlåter att ta tilldelat arbete skickas till ett så kallat "Medical Labour Center" (MLC). Dit skickas också hemlösa, alkoholister och drogmissbrukare under ett års tid, för att "botas" av hårt arbete. Ofta sker arbetet på byggarbetsplatser, ofta utan skyddsutrustning. Man kan varken välja sina arbetsuppgifter eller vägra att utföra dessa. De som motsätter sig reglerna riskerar att bestraffas med instängning i isoleringscell, eller att få vistelsen förlängd till 1,5 år.²⁵

Arbetstagare som inte är officiellt anslutna till statliga kollektivavtal, eller som inte är registrerade som egenföretagare eller arbetslösa, hamnar automatiskt i gruppen "icke-arbetare". I regimen retorik används ofta ordet "arbetslös" synonymt med orden "icke-arbetare", "beroende" och "parasit". Nikolaj Ladutko, ordförande för Minsk verkställande kommitté och medlem i organisationskommittén för VM som ordförande i subkommittén för byggen; arenor, hotell, har upprepade gånger föreslagit att arbetslösa och personer som lever ett "asocialt liv" ska engageras i tvångsarbete.²⁶

Två arenor kommer att användas under Ishockey-VM i Minsk. En av dem är Tjyzjouka arena, som byggts särskilt för ishockey-VM i maj och där svenska landslaget kommer att spela sina matcher i gruppspelet. Arenan skulle stå färdig i mitten av 2011, men har försenats i omgångar. När det blev klart att man inte skulle nå deadline, beordrades bland annat universiteten att skicka iväg studenter för obetalt arbete vid arenan. Nikolaj Ladutko gav order om stora subotniks, vilka bland annat ordnades under två helger i mitten av oktober 2013, då minst 500 Minskbor tvingades utföra obetalt arbete.²⁷ Vid ledningen av dessa subotniks syntes även Ihar Karpenka, medlem i organisationskommittén för VM och uppsatt på EU:s sanktionslista. Som biträdande borgmästare i Minsk kontrollerar han organiseringen av allmänna möten, demonstrationer, marscher och ideologiskt uppsökande arbete för folkomröstningar och val.²⁸ Organisationskommittén för VM, som ansvarar för förberedelserna och genomförandet av VM i Minsk, är alltså direkt involverade i tvångsarbetet vid Tjyzjouka arena.

3.2 Studenter har tvingats arbeta med arenan

Swedwatch har varit i kontakt med människorättsförsvararen Tatsiana Revjaka, från HRC Vjasna.²⁹ Hon berättar om hur både statligt anställda och studenter har deltagit vid obligatoriska arbetsdagar vid arenan, utan någon ersättning, vilket också bekräftats av de oberoende belarusiska medier som bevakat händelserna. Studenter från *Minsk State Pedagogical University*, vittnar om hur deras lektioner ställts in för att de istället skulle arbeta vid arenan. De berättar även att lärare sagt åt dem att de endast behövde arbeta i 1,5 timme, men att det sedan blev förlängt.

– Folk som velat gå härifrån, får inte gå, sade en student till nyhetssajten TUT.by.³⁰

Även för studenter från *Belarusian State University* samt *Belarusian State University of Informatics and Radioelectronics* har föreläsningar ställts in, och de ska ha blivit tillsagda om ”obligatorisk gemensam samling för avresa till Tjyzjouka arena.”³¹

– Vi blev tillsagda att vi var tvungna att städa upp efter byggarbetarna. Det handlar om smutsigt och otrevligt arbete. Samtidigt ersätts arbetet inte på något sätt. Det är oklart varför universiteten tycker det är viktigare att studenter städar skräp på arenor än att studera.³²

Institutionerna hävdar att studenterna arbetar vid arenan frivilligt. Michail Batura, rektor för *Belarusian State University of Informatics and Radioelectronics*, menar att hans studenter deltagande i tvångsarbetet sker frivilligt:

– Vi hjälper vårt land. Det är viktigt, för att tävlingen ska kunna hållas på en hög nivå, att allt är förberett och klart. Den som inte vill, den blir inte tvingad till något, även om de är i minoritet. Hur som helst sker inga repressalier mot de som vägrar. Vi måste lära våra studenter att älska moderlandet, till exempel genom arbete. Och inget farligt kommer hända med en student om han jobbar lite på Tjyzjouka.³³

De belarusiska universiteten är en del av den statliga ideologiska matrisen. Instruktioner uppifrån betraktas som order. Michail Batura är en av de totalt tio rektorer för belarusiska akademiska institutioner som finns uppsatta på EU:s sanktionslista³⁴. De flesta för att de relegerat studenter som vågat kritisera regimen eller deltagit vid manifestationer mot valfusk. Studenterna anser sig därför ha fog för sin rädsla för repressalier om de inte följer order från rektorn om att utföra obetalt arbete.

Rektorn för *Belarus Institute of Law* är som tidigare justitieminister ansvarig för utarbetandet av lagar som förtrycker det civila samhället och den demokratiska processen. Biträdande rektor vid *Minsk Institute of Management* (även f.d. minister och biträdande chef för presidentens kansli) iscensatte försvinnanden av fyra personer i Belarus 1999-2000.³⁵ Listan på människorättskränkningar som rektorer svarat för i Belarus är lång. Studenter lär sig att följa order, annars riskerar de både relegering och sitt studentboende.³⁶ Även *Belarusian State Medical University*, *Institute of Culture*, samt *Belarusian State Pedagogical University* har skickat sina studenter till bygget av Tjyzjouka arena för obligatoriskt obetalt arbete.³⁷

ILO-konvention 105, kräver avskaffandet av alla former av tvångsarbete eller obligatoriskt arbete ”såsom en form för mobilisering och användning av arbetskraft i syfte att främja den ekonomiska utvecklingen”. Således bryter organisationskommittén för VM samt rektorerna, genom sina order om obligatoriskt, obetalt arbete vid arenan mot ILO:s konventioner om arbetstagares rättigheter. Som svar på uppgifterna i rapporten skriver IIHF i en epost till Swedwatch att de ”inte haft någon anledning att undersöka några påståenden om tvångsarbete vid Tjyzjouka arena, eftersom inga sådana har lagts fram.”

3.3 Kritiker tystas, Minsk rensas

Att regimen skrämmar kritiker till tystnad är vanligt förekommande i Belarus. Ishockey-VM är ett mycket viktigt prestigeprojekt för den ishockeyintresserade presidenten, och personer som offentligt kritiserar arrangemanget har utsatts för repressalier. Den 21 juni 2013 kallades exempelvis människorättsförsvararen Andrei Bandarenka till den belarusiska åklagarmyndigheten, där han fick en varning om det otillåtna i att ”misskreditera” Belarus. Varningen fick han efter att ha värdjat till IIHF att inte anordna VM i Belarus förrän alla politiska fångar släppts och regimen avbrutit förtrycket av politiska aktivister, civilsamhället och media.³⁸

Natalja Radina är chefredaktör för den oppositionella belarusiska nyhetssajten *Charter97* och mottagare av 2011 års International Press Freedom Awards. Hon berättar om situationen i Minsk inför ishockey-VM och menar att de mest aktiva journalister och människorättsaktivister hotas eller fängslas.

Natalja Radina hävdar att regimen ”rensar” gatorna i Minsk inför VM, vad gäller hemlösa, alkoholister och drogmissbrukare. Det är också en bild som stöds i oberoende mediers rapportering.³⁹

De skapar också outhärdliga förhållanden i Minsk för de som inte redan har skickats iväg eller spärrats in; det har bland annat skett en rad gripanden av aktivister bakom kampanjen 'Food, Not Bombs', som delat ut måltider till hemlösa på Minsks gator.

Tatsiana Revjaka från människorättsorganisationen HRC Vjasna bekräftar att det finns rapporter som pekar på att brottsbekämpande myndigheter förbereder sig för att skicka ut resterande hemlösa från Minsk. Allt tyder på ett intensifierat arbete inför VM i maj.

– För detta ändamål kommer de att använda en form av isolering känd som MLC – Medical Labour Center – där de utsätts för tvångsarbete. Detta bekräftas av offentliga uppgifter om antal människor som skickas dit. Under 2011; cirka 600 personer, under 2012; 900 personer och nästan 1,500 personer under 2013.⁴⁰

3.4 Munkavle på internationella journalister?

I januari 2014 uppstod en plötslig uppståndelse kring ishockey-VM i internationell media. Bakgrunden till detta var villkoren för pressackreditering.⁴¹ I slutet av november 2013 klargjordes att alla IIHF-ackrediterade journalister som även ville rapportera om annat än ishockey och ishockey-VM, skulle behöva söka specialackreditering via belarusiska utrikesdepartementet, en betydligt mer byråkratisk och krånglig process.⁴²

– Det här är absolut inte i linje med vad de sade när de sökte VM. Man kan ju inte lägga munkavle på folk, sade SIF:s ordförande Christer Englund till TT om restriktionen.⁴³

Uppgifter har därefter cirkulerat i media om att Belarus backat om de kritiserade VM-reglerna.⁴⁴ Utländska mediebolag och de journalister som fått sin ackreditering via IIHF har dock fortfarande anledning till oro. Beslutet att de journalister som även vill rapportera om annat än ishockey-VM måste ansöka om ackreditering via belarusiska utrikesdepartementet, grundar sig i ett dekret utfärdat av president Lukasjenka i oktober 2013.⁴⁵ Detta dekret har varken ändrats eller dragits in.⁴⁶ Belarusiska myndigheter har fortfarande laglig grund för att hindra journalister som inte följer de officiella ackrediteringsreglerna. I praktiken innebär detta att om en protestdemonstration eller annan händelse med politisk koppling plötsligt skulle äga rum i Belarus under hockey-VM i maj, är det president Lukasjenkas dekret som gäller.

När Swedwatch kontaktar sportchef *Fredrik Olofson* på TV4, som äger sändningsrättigheterna för VM i Minsk, är han tydlig vad gäller restriktionen:

– En sådan yttrandefrihetskränkning är helt oacceptabel. Vi följer läget fortlöpande men för oss är det inget alternativ att åka dit med munkavle.⁴⁷

President Lukasjenka möter internationella ishockeyförbundets ordförande René Fasel under förberedelserna inför VM. FOTO: president.gov.by

4. Ishockeyförbunden och VM

Internationella Ishockeyförbundet är det styrande och konstituerande organet för internationell ishockey och inlinehockey. Federationen består av 72 nationella medlemsförbund, som även har representanter inom IIHF:s styrelse, kommittéer och konsultationsgrupper. Fullvärdiga medlemsförbund och styrelsemedlemmar har rösträtt på IIHF:s kongresser, exempelvis vid val av värdland för VM. IIHF ansvarar för ishockey-VM och inline-VM, på alla nivåer. Federationen är även en konstituerande del av den olympiska rörelsen,⁴⁸ med ansvar för ishockeyn under OS. Under varje säsong arrangerar IIHF drygt 25 olika världsmästerskap, i samarbete med de lokala organisationskommittéerna. Förutom VM arrangeras även europeiska klubb tävlingar i IIHF:s regi.⁴⁹

Val av värdland för VM sker vid en kongress, dit varje nationellt medlemsförbund får skicka en till två representanter.⁵⁰ Medlemsförbunden kan nominera representanter till styrelsen, men vilka som slutligen blir ledamöter bestäms genom omröstning vid årskongressen.⁵¹ Svenska ishockeyförbundets ordförande Christer Englund är ledamot i IIHF:s styrelse sedan 2008. År 2012 omvaldes han fram till 2016.⁵²

4.1 Inget om mänskliga rättigheter i stadgarna

IIHF:s främsta styrdokument är *IIHF Statutes and Bylaws*.⁵³ Som en del av den olympiska rörelsen ska deras stadgar, verksamhet och aktiviteter också överensstämja med den internationella olympiska kommitténs styrdokument *The Olympic Charter*.⁵⁴

I IIHF:s stadgar står: "Värdmedlemsförbundet ansvarar för att göra en rimlig insats i att minska miljöpåverkan av evenemanget och att främja hållbarhet i alla aspekter av sina strävanden som värd". Stadgarna slår också fast att IIHF ska ta alla nödvändiga steg för att "utveckla, utbilda och betona idrottens roll i att främja medvetenhet och hållbarhet".

Inga centrala fri- och rättigheter, som till exempel yttrandefrihet, politisk frihet eller organisationsfrihet nämns i stadgarna och man har ingen offentlig policy om mänskliga rättigheter. I samband med den kritik som riktats mot IIHF:s beslut att låta Belarus arrangera 2014 års världsmästerskap har man dock uttalat sig i frågan vid ett flertal tillfällen. På IIHF:s kongress i Helsingfors i maj 2012 avfärdade IIHF:s ordförande René Fasel kritiken och talade om att sporten har en historia av att åstadkomma saker där politiken misslyckats.⁵⁵ Vilka förändringar man hoppas kunna åstadkomma i Belarus i samband med ishockey-VM är dock inte uttalat.

4.2 Svenska Ishockeyförbundet (SIF)

Svenska Ishockeyförbundet är ett av IIHF:s 72 nationella medlemsförbund, och har till uppgift att främja, utveckla och administrera idrotterna ishockey och inlinehockey i Sverige. SIF är medlem i Sveriges riksidrottsförbund (RF) och Sveriges olympiska kommitté (SOK). Deras verksamhet ska ske på ett sätt som står i överenskommelse med idrottens mål och inriktning enligt 1 kap RF:s stadgar.⁵⁶ Där är RF tydliga med att "Idrotten följer FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna [...]"⁵⁷

Även om de nationella förbundens direkta inflytande över IIHF:s kongress är begränsat, så har de rätt att formulera förslag och åsikter gällande stadgarna, IIHF:s organisation, organiserandet av VM och var VM ska hållas.⁵⁸

President Aleksander Lukasjenka tillsammans med ett svenskt veteranlandslag vid öppningsmatchen i presidentens årliga julturnering för amatörlandslag 2006. FOTO: president.gov.by

SIF har ett återkommande stöd från staten via Riksidrottsförbundet som 2014 uppgår till 20 956 000 kronor. Utöver detta får de även stöd från kommunerna.⁵⁹ Christer Englund uppskattar vidare SIF:s sponsorintäkter till drygt 33 miljoner kronor.⁶⁰

4.3 Tydligaste kravet vid val av värdland: två arenor

IIHF har ingen offentlig policy om mänskliga rättigheter som beskriver vilka krav de ställer på VM-värdländer, eller på de företag som levererar produkter och tjänster till evenemangen.

För att få ansöka om värdskapet, vad gäller IIHF-tävlingar med fler än sex deltagande lag, måste värdlandet ha två arenor som "motsvarar IIHF:s behov", och som inte ligger för långt ifrån varandra.⁶¹ Värdlandet ansvarar också för att tillhandahålla en "säker miljö för åskådare, spelare och tjänstemän"⁶².

Varken stadgarna, andra föreskrifter eller "IIHF Rule Book"⁶³ ger någon vägledning vad gäller mänskliga rättigheter.

SIF:s ordförande Christer Englund har i tidigare kommentarer om problematiken kring att förlägga ishockey-VM i Belarus konstaterat att "vi blandar aldrig hockey och politik. Vi tar aldrig ställning".⁶⁴ När Swedwatch intervjuar Christer Englund för denna rapport menar han att det är en komplicerad fråga, men öppnar ändå upp för att ta ställning i frågan om mänskliga rättigheter vid val av värdland.

- Vi fattar inte politiska beslut. Sedan är frågan, är det politik att ha synpunkter på mänskliga rättigheter? Nej, det tycker jag inte.

Enligt Christer Englund ställer IIHF inte några krav alls på värdländer gällande arbetares villkor, mänskliga rättigheter eller miljö. De enda krav som ställs är på boende, transporter och arenor, men inga instruktioner om att förberedelserna ska skötas i enlighet med internationella principer om mänskliga rättigheter.

- Vi ställer inga krav. Den som söker ett VM idag söker ju på en prestation på vad den ska uppfylla för att kunna få det, där finns arenorna med, att det ska finnas två ishockey-arenor.

4.4 Ingen beredskap om yttrandefriheten begränsas

I Belarus är det vanligt att internationella människorättsförsvarare och journalister svartlistas och inte får visum för inresa. Christer Englund förklarar dock att man i Belarus fall även lade till ett krav om att man inte skulle ha några begränsningar gällande visumansökningar. De som har köpt biljetter till matcher under VM ska inte behöva något visum, och det är sagt att det ska gälla även regimkritiker. Frågan om ackrediteringsregler för journalister under VM i Minsk menar Christer Englund ska vara löst. Han förvånas över uppgifterna om att restriktionen fortfarande, med bara några få veckor kvar till VM, finns kvar på både IIHF:s och belarusiska utrikesdepartementets hemsida. SIF har inte någon egen beredskap

om det i samband med VM skulle visa sig att den belarusiska regimen kommer slå till mot internationella journalister som rapporterar om annat än ishockey, utan hänvisar till IIHF.

Uppgifterna om direkta människorättskränkningar i Minsk i samband med förberedelserna inför arrangemanget är nya för SIF och Christer Englund vill därför inte kommentera de specifika fallen, och risken att IIHF och SIF kan komma att associeras med kränkningar av mänskliga rättigheter, men konstaterar:

– I grunden har ju inte vi någon avvikande uppfattning om att man ska värna om mänskliga rättigheter. Det är alldeles självklart.

Christer Englund har också kommenterat frågan i ett brev som han skickat ut till förbundets sponsorer angående valet av Belarus som värdland och de mänskliga rättigheterna. I brevet skrivs att det *”naturligtvis är viktigt att beakta de mänskliga rättigheterna när ett värdland utses”*. Hur detta ska ske nämns inte i brevet. Vidare skriver han bland annat att SIF tror att ett deltagande i VM kan *”medverka till framtida förändringar i landet. Några redskap för detta har dock inte ishockeyn utan dessa sitter politikerna runt om i världen på [...] Vi får heller inte glömma bort vad ett stort mästerskap betyder för befolkningen i landet då ishockeyn är en stor och populär idrott som följs av många”*. Swedwatch ber honom förklara hur han menar att VM ska medverka till framtida förändringar i landet, samtidigt som de enligt honom inte har redskapen.

– Framtida förändringar är för mig att man öppnar upp, det kommer dit folk, journalister, folk möter människor på gatan. Jag ser väl inget land som har haft något negativt av ett stort idrottsevenemang. Inte har det väl blivit sämre i Kina?

Enligt Amnesty var detta dock precis vad som skedde i samband med olympiaden i Beijing 2008. I rapporten *People’s Republic of China The Olympics countdown – broken promises* beskrivs hur de upptrappningar av människorättskränkningar som skedde vid tiden för OS inte skedde trots OS, utan med anledning av OS. Dessa kränkningar inkluderade fängslandet av regimkritiker och oppositionella samt omfattande tvångsförflyttningar.⁶⁵

4.5 “Frågan om mänskliga rättigheter har fått ett ansikte”

Enligt Englund har inte sponsorerna lyft människorättssituationen i Belarus specifikt med SIF tidigare.

– Men frågan rent generellt har en större uppmärksamhet än vad den haft tidigare, det är det ingen tvekan om. I samband med OS i Sotji, så har ju frågan om mänskliga rättigheter fått ett mycket tydligare ansikte. Plus Qatar inte minst. Så det är ingen tvekan om att den har och den väcker naturligtvis även frågor hos våra sponsorer. Nu är det svårt att backa bandet på Vitryssland, för där har vi ju låst fast oss sedan många år.

SIF kan enligt Christer Englund tänka sig att börja föra en diskussion med IIHF om att ställa människorättskrav på värdländer i framtiden. Han nämner att Ryssland

arrangerar ishockey-VM 2016, men ser inte att problematiken som man sett i Sotji och det som nämnts om förberedelserna i Minsk kommer bli aktuellt då, eftersom arenorna i Ryssland redan finns.

– När det gäller ansökningar, att titta på och väga in mänskliga rättigheter. Ja, de frågorna kommer vi att lyfta. Men de här problemen uppstår ju när man bygger något eller utnyttjar människor.

Christer Englund var själv med vid omröstningen 2009 då Belarus tilldelades VM 2014. Han satt då också med i IIHF:s styrelse. Han menar dock att det bara fanns ett land att rösta på. Enligt IIHF tilldelades dock Belarus VM i konkurrens med tre andra kandidatländer. Belarus fick 75 röster, Ungern 24 röster, Lettland tre röster och Ukraina tre röster.⁶⁶

– Med den kunskap jag satt med då och när du ställer frågan till mig nu, så kanske mitt svar skulle varit annorlunda idag.

5. SIF:s huvudsponsorer

När företagen själva beskriver syftet med sponsringen, lyfter de upp viljan att stödja allt från ungdomsverksamhet till elitidrott och handikappidrott. De påpekar också att de inte sponsrar IIHF, utan enbart svensk hockey genom SIF. På internationell nivå är dock ŠKODA VM:s officiella huvudsponsor sedan 1991, medan Kyocera är officiell VM-sponsor och utskrifts- och kopieringspartner.

Swedwatch har intervjuat alla SIF:s huvudsponsorer utom Bauhaus, som trots upprepade förfrågningar avstått från att besvara Swedwatchs frågor. De övriga säger att ett avtal med SIF innebär rättigheter för deras del, och de ser också på avtalet som en affärsmässig uppgörelse.

5.1 Varumärkena får stor uppmärksamhet

Kyocera är förutom en av SIF:s huvudsponsorer även produktleverantör under VM. Detta koordineras lokalt, så när VM hölls i Sverige 2013, var det Kyocera i Sverige som stod för produktleveransen. ŠKODA marknadsför också sina produkter genom sponsringen vilket de anser är strategiskt viktigt ur ett marknadsföringshänseende. Sponsringspengarna går även till utbildningsprogram och events. Även om ŠKODA i Sverige inte har något avtal med IIHF så får deras varumärke stor uppmärksamhet i samband med VM, och ŠKODA Auto sponsrar bland annat ishockey-VM i Minsk med 45 bilar.⁶⁷

Svenska Spel marknadsför sig som svensk idrotts största sponsor och har valt att synas under VM, då de genom SIF har köpt rättigheten att ha sin logotyp på svenska landslagets hjälmar. Syftet med Svenska Spels sponsring är att stärka deras affär och varumärke. De erbjuder även spel på ishockeymatcher.

Scandic Hotels marknadsför sig som ”idrottens hotellkedja” och förklarar att Tre Kronor bland annat bor på deras hotell. De är partner till Riksidrottsförbundet, och därmed alla deras specialförbund, som till exempel SIF. Däremot har de varken avtal med internationella idrottsorganisationer eller SOK. Företagen påpekar alla att SIF levererar ett värde till dem, då de får förknippas med ett av Sveriges starkaste varumärken, Tre Kronor. Sponsringen ger också företagen möjligheten att knyta sin marknadsföring och sina varumärken till VM.

– Det laddar ju vårt varumärke för en god sak. Och idrotten är den största folkrörelsen. Att associeras med VM är en del av det, förklarar Olle Axelsson, kommunikationsdirektör på Svenska Spel.

Svenska Spel har som statligt ägt bolag åtagit sig att följa *FN:s Global Compact*. Enligt Statens ägarpolicy ska de statligt ägda företagen ”vara föredömen och ligga i framkant i arbetet” när det gäller etik, miljö, mänskliga rättigheter, jämställdhet och mångfald.⁶⁸ Både Kyocera och Volskwagen Group, som ŠKODA tillhör, har skrivit under *FN:s Global Compact* och därmed åtagit sig att följa dessa principer. De ska gälla för hela koncernen och således även i Sverige.⁶⁹ Scandic Hotels har inte skrivit under *FN:s Global Compact*, däremot är dessa principer grunden för Scandics uppförandekod.⁷⁰

De fyra företagens riktlinjer för sponsring är betydligt mer otydliga än riktlinjerna för den övriga verksamheten. Inget av företagen säger att de har använt sina egna principer för företagsansvar för att analysera den sponsrande verksamhetens påverkan på mänskliga rättigheter, varken i samband med VM eller när de förlängt sina sponsringsavtal med SIF. De har heller ingen strategi för hur de kan bidra eller agera för att förhindra VM:s negativa konsekvenser.

5.2 Vill inte förknippas med vad som sker i Minsk

VM är en del av företagets värdekedja och SIF är en affärspartner. Därmed bör både världsmästerskapen och sponsringen av SIF vara en del av den *människorätts-due diligence* som företagen ska göra enligt både *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter*, som *OECD:s riktlinjer för multinationella företag*.

Samtliga intervjuade företag tar starkt avstånd från de människorättskränkningar som skett under förberedelserna inför VM i Minsk.

– Det som Vitryssland står för, det är ju absolut saker som vi inte vill vara i samma sammanhang som, säger Olle Axelsson, kommunikationsdirektör på Svenska Spel.

Mathias Kemi, sponsoransvarig på Scandic Hotels, tycker att det är olyckligt att spelen genomförs i Belarus.

– Tre kronor står vi självklart bakom. Men Scandic har också gjort ett aktivt val där. Vi har ju möjlighet att följa med till Minsk och vara med Tre Kronor och titta på de här spelen på plats. Vi kommer inte att åka till Minsk på grund av situationen för mänskliga rättigheter, diktatur och så vidare. Så där har vi gjort ett val och sagt att Minsk väljer vi bort.

Mathias Kemi menar dock att det är svårt att påverka valet av värdland, som sponsor.

– Vi hoppas att Svenska hockeyförbundet gör vad de kan för att påverka i framtiden, att det inte ska hamna här, och att de påverkar IIHF i den här typen av frågor, att de gör vad de kan, och kan vi hjälpa till på något sätt så försöker vi.

Han påpekar att den här frågan är ny för Scandic Hotels. De har samarbetat med SIF i tolv år, men det är inte förrän nu som frågorna om mänskliga rättigheter har tagits upp i det sammanhanget.

– Det är egentligen inte förrän nu, med Ryssland och Belarus, som de här frågorna kommer upp. Det vi jobbar med aktivt med våra partners, det är ju hållbarhetsfrågor tillsammans.

Inger Mattson, hållbarhetschef på Scandic Hotels, är självkritisk vad gäller företagets kommunikation med partners om dessa frågor.

– Vi vill att våra partners ska leva upp till samma hållbarhetsprinciper som vi gör. Vi borde faktiskt sätta oss med alla våra partners och titta på vår uppförandekod, och fråga efter deras, och matcha dem mot varandra. Det har vi helt enkelt inte hunnit med.

Kollegan Mathias Kemi öppnar upp för ett samarbete med SIF:s andra partners, för att diskutera människorättsproblematiken kring VM och se vad de tillsammans kan komma fram till.

5.3 Nya krav i avtalet med SIF tänkbart

Både Inger Mattsson och Mathias Kemi kan tänka sig att tillsammans med andra svenska sponsorer formulera krav om framtida människorättsriktlinjer vid val av värdland för VM. De kan även tänka sig att se över nya krav i avtalet med SIF nästa gång de förhandlar fram ett avtal.

Zenita Strandängers, CSR-chef på Svenska Spel, tycker att det är problematiskt att de kan komma att associeras med ett evenemang som lett till människorättskränkningar.

– Absolut är det problematiskt. Vi vill ju inte, och jag tror inte heller att hockeyförbundet vill förknippas med att man bryter mot mänskliga rättigheter.

Hon menar också att det kan vara negativt för deras varumärke att förknippas med ett evenemang som bidrar till människorättskränkningar, och som dessutom riskerar att bli en diktators största PR-jippo.

Samtidigt är Svenska Spel den enda av SIF:s sponsorer som valt att synas under ishockey-VM i Minsk, då de via SIF har köpt rättigheten att få sin logotyp på landslagets hjälmar. Deras nuvarande avtal med SIF skrevs 2011, två år efter att Belarus valts som värdland. Svenska Spel gjorde vid det tillfället ingen riskanalys av avtalet när det gäller människorättsfrågor.

Svenska Spels sponsoransvarige, Håkan Andersson, bekräftar i ett telefonsamtal med Swedwatch att man inte har gör någon människorätts-due diligence eller funderar över risker när man förlänger kontrakten med SIF.⁷¹

– Det beror ju på att vi har haft ett samarbete med dem i över 20 år och det har fungerat bra. Men det här är ju ny mark för oss.

5.4 "Vårt mål är att sponsra dem som drömmer"

Svenska Spel har inte sett några potentiella risker med sponsringen. Samtidigt är de idrottens största sponsor och lägger totalt över 200 miljoner kronor på idrottssponsring.

– Vi har ju över huvud taget inte sett att sponsring är någon risk, för att vårt mål är ju att sponsra dem som drömmer, de som vill bli elitidrottare. Det är inte alla ungdomar som har råd att idrotta, det är ju den tanken vi har med vår sponsring. Men nu upptäcks det ju en baksida och då måste den här frågan lyftas fram. Sedan hoppas jag att våra politiker tar sitt ansvar och att vi som sponsorer gör vad vi kan för att jobba aktivt så att inte sånt här händer, säger Zenita Strandängers.

Hon förklarar också att de inte ställer samma krav på affärspartners som på leverantörer i dagsläget. Hon tror att det beror på att de inte sett det problemet tidigare. De har inte heller någon sponsringspolicy.

– Vi har ju ett avtal som är likvärdigt, men vi har inte samma code of conduct med våra leverantörer som med våra partners. Det är något vi har börjat se över, både mot våra ombud och våra affärspartners, och våra sponsringsavtal.

Enligt Zenita Strandängers är sponsringen en del av Svenska Spels värdekedja och hon konstaterar att Svenska Spel borde göra mer.

– I våra sponsringsavtal finns klausuler som ger oss rätten att omgående bryta avtalet om en situation uppstår där vårt varumärke tar skada. Mänskliga rättigheter skulle självklart vara en sådan fråga. Så det finns ju med, men ändå inte. Vi gör ju inte tillräckligt. Vi kan göra bättre.

5.5 "Staten måste beskriva hur de ser på de här frågorna"

Svenska Spel arbetar just nu med att uppdatera sin uppförandekod för leverantörer. Olle Axelsson, Svenska Spels kommunikationsdirektör anser att affärspartners också bör likställas med leverantörer, då de levererar ett värde tillbaka till Svenska Spel. Han berättar att det i framtiden kommer att ställas högre krav på affärspartners. I koden för leverantörer ställs idag krav på både människorättsfrågor och att leverantören ska följa FN:s Global Compact samt ILO:s kärnkonventioner.

– Vi är ju statligt ägda. Vi har en styrelse med representanter från staten. Om inte staten följer de här sakerna, ja då har ju vi ett bekymmer. Att vi i våra principer för

hur vi jobbar med affärspartners generellt, har krav på vad de ska göra, inte göra eller får göra för att de ska uppfylla våra krav, det ska ju skrivas på utav den partner vi ska samarbeta med. Håller man sig inte till det, ja då bryter man ju avtal i så fall. Är det så att vi inte lyckas med det, ja då får man prata med vår ägare. Så det är till syvende och sist staten som måste beskriva hur de ser på de här frågorna. Men vi gör nog vad vi kan och kommer att göra ännu mer.

Olle Axelsson tror också att de som sponsor kan påverka ishockeyrörelsen att minimera risken för människorättskränkningar inför kommande ishockey-VM.

– Det är jag övertygad om att vi kan. Jag är övertygad om att vi kan ha en synpunkt. Att vi kommer att ha det är självklart. Alla de här frågorna kommer att lyftas.

Enligt Zenita Strandängers kan Svenska Spel påverka genom att föra en aktiv dialog med de partners som Svenska Spel sponsrar, för att de i sin tur ska kunna ställa krav. När Swedwatch intervjuar Zenita har hon som CSR-chef dock inte fört en dialog med ishockeyförbundet om dessa frågor tidigare.

– Jag tror att vi har haft för lite kunskap. Nu ser vi ju, att nu måste vi föra en aktiv dialog med dem och vi kommer att se över hur vi ska ta nästa steg.

Swedwatch påpekar att IIHF har tydliga miljökriterier, men inga för mänskliga rättigheter när man utser värdländer för VM, och frågar om det är en fråga Svenska Spel kan tänka sig att driva tillsammans med andra sponsorer.

– Det kan vi göra direkt, svarar Olle Axelsson.

5.6 "Vi ska utnyttja den påverkansmöjlighet vi har"

Mikael Sandberg, press- och sponsoransvarig för ŠKODA Sverige, anser att ishockeyrörelsen och sponsorererna alla har ett ansvar för människorättskränkningar i samband med ishockey-VM, men att det är svårt att påverka IIHF.

– Vi sponsrar hockeyn för att vi tror att det är bra, och för att det är något som ska stärka vårt varumärke. Ingen vill se att det förekommer brott mot mänskliga rättigheter i association till varken hockey eller ens företag. Sedan finns det ju en process i val av värdland, och vår påverkan är tyvärr inte avgörande. Men den lilla påverkansmöjlighet som vi har, ska vi utnyttja på bästa sätt.

Han anser att de som sponsor tydligt bör markera sin ställning gentemot partners, men också gentemot ŠKODA internationellt.

– Med att ta ställning så menar jag dialog. Att hitta vägar för att påverka. Jag tror att man smartast gör det som en allians tillsammans med de andra sponsorererna som egentligen sitter i samma situation, och för en dialog med Svenska Ishockeyförbundet om vad man kan göra för att minimera riskerna.

Enligt Mikael Sandberg har ŠKODA en pågående dialog med SIF gällande

problematiken kring att spelen leder till människorättskränkningar.

– Vi har delgivit dem vår uppförandekod. Vi har en dialog även kring avtalet och tittar på hur vi kan föra in den här delen i ett faktiskt avtal.

Trots att ŠKODA på internationell nivå är huvudsponsor till VM sedan 21 år tillbaka, menar Mikael Sandberg att det är problematiskt att förknippas med VM i Minsk.

– Det kan vara problematiskt. Det är olyckligt att man spelar där. Det är fruktansvärt att det sker brott mot mänskliga rättigheter i Vitryssland. Jag tycker det är svårt. Det är vårt fulla ansvar att påverka så mycket vi kan, ta chansen att föra fram vår röst, och det gör vi.

Volkswagen Group har mycket väl utarbetade policys gällande mänskliga rättigheter och företagsansvar. Men Mikael Sandberg är ändå kritisk. I dag ställer inte ŠKODA samma krav på samarbetspartners som de sponsrar, som på leverantörer.

– Jag tror man kan ställa högre krav. Vi behöver föra in det här tydligare i våra sponsringsavtal, vår code of conduct, våra principer. Jag tycker att det finns saker att jobba på i våra processer. När vi jobbar med leverantörer eller samarbetspartners som mer rör verksamhetskritiska frågor, så har vi en väldigt tydlig och noggrann process, med tydliga krav och regler. På sponsorsidan har vi inte det fullt ut. Jag tror det handlar om att frågan är relativt färsk.

När det gäller frågan om IIHF borde ställa krav på mänskliga rättigheter på samma sätt som man ställer krav på miljöarbetet svarar Mikael Sandberg:

– Det tycker jag är högst rimligt.

5.7 "Vi har alla ett ansvar"

Kyocera Corporation har skrivit under *FN:s Global Compact*, som även ska gälla för dotterbolaget i Sverige, Kyocera Document Solutions Nordic. Sponsringen sköts på europeisk nivå, och Swedwatch har tyvärr inte kunnat få svar på större delen av de frågor som ställts under intervjun med Bo Gustavsson, som är nordisk marknadschef. Han skulle återkomma med svar efter kontakt med moderbolaget, men inte heller då fick vi några svar på frågorna förutom ett officiellt uttalande från Kyocera.⁷² På frågan om de har fört en dialog med IIHF gällande människorättssituationen i Belarus inför VM, har de valt att meddela Swedwatch att deras "diskussioner med IIHF inte är publika" (se appendix).

När Swedwatch frågar Bo Gustavsson om han anser att hockeyrörelsen har ett ansvar för människorättskränkningar i samband med ishockey-VM i Minsk, svarar han:

– Det har vi alla ett ansvar för. Sedan får man dra sitt strå i stacken utifrån den möjlighet man har. Även vi som företag, på vår marknad. Självklart. Jag som person har väl ett ansvar, och som anställd i det här bolaget som ändå står för mycket starka värderingar. Bo Gustavsson tycker det är svårt att veta hur man kan agera rent konkret.

– Troligen är jag för lite insatt, och har för sent förstått vad det handlar om. Sedan när det kommer till dessa frågor... Vi är ju inte beredda som organisation och förstår inte vilka krafter det finns i det här.

SIF är enligt Bo Gustavsson den enda organisationen som Kyocera sponsrar i Sverige. Han säger också att de inte har identifierat hockeyrörelsen som en organisation som kan medföra några risker. När Swedwatch frågar om de gjort någon *människorättsdue diligence* i den processen eller om de generellt ser över etiska riktlinjer hos företag som de inleder samarbeten med svarar han:

– Nej. Vi tittar på hur de finns och var de positionerar sig på marknaden, för vi måste ju nå slutkunder genom en partner. Om partnern inte är en bra partner så når vi ju inte de kunder vi vill och det vi står för.

6. Slutanalys

Den här rapporten har undersökt Svenska Ishockeyförbundets huvudsponsorers ansvar för kränkningar av mänskliga rättigheter som konsekvens av ishockey-VM i Belarus i maj 2014.

Frågan om sponsorers ansvar för mänskliga rättigheter är relativt ny och oprövad, även internationellt. De sponsorer som Swedwatch intervjuat i den här rapporten medger att de inte tidigare har reflekterat över att deras sponsorskap av Svenska ishockeyförbundet skulle vara behäftad med några problem, allra minst människorättskränkningar i diktaturer. Sponsorföretagen har haft långa samarbeten med SIF som fungerat bra, och man har inte heller har sett världsmästerskapen som en del av värdekedjan.

Men enligt *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter* har företag och organisationer ett ansvar att försöka förhindra och förebygga negativ påverkan på mänskliga rättigheter som man står i direkt samband med via sina affärsförbindelser. I såväl OECD:s riktlinjer för multinationella företag och FN:s vägledande principer är det en central del av ett företags ansvar att minimera risken för negativ påverkan på mänskliga rättigheter i hela sin värdekedja. Det är också ett företags ansvar att söka ett ökat inflytande över en affärspart för att motverka fortsatt negativ påverkan på mänskliga rättigheter, i fall man upplever att tillräckligt inflytande saknas.

Varken SIF eller det bolag, AB Svensk Ishockey, som tillvaratar Tre Kronors kommersiella intressen, har dock några tydliga riktlinjer eller policys kring hur man ska hantera dessa frågor. Inte heller internationella ishockeyförbundet (IIHF) har någon policy kring frågor om mänskliga rättigheter.

Inget av huvudsponsorföretagen Svenska Spel, Scandic Hotels, ŠKODA och Kyocera använder samma rutiner för att minimera risken för människorättskränkningar i sin sponsringsverksamhet, som i övrig verksamhet med leverantörer och andra affärspartners. Huvudsponsorerna stöttar SIF med tiotals miljoner kronor per år.

Dessutom använder de Tre Kronors varumärke för att stärka sina egna varumärken, och åtminstone tre av fyra sponsorerers varumärken är direkt synliga i samband med VM.

Situationen för lokalbefolkningen i Minsk inför ishockey-VM är framför allt kopplad till den belarusiska regimen repressiva natur. Den här rapporten visar dock att VM-arrangemanget i Minsk också medfört direkta människorättskränkningar i samband med förberedelserna, såsom tvångsarbete – trots att evenemanget endast kräver två arenor. Det finns även indikationer på att hemlösa och andra för regimen misshagliga element har skickats bort från Minsk, samt att journalister inte kommer kunna agera fritt under VM. VM:s organisationskommitté har direkta kopplingar till den belarusiska regimen och presidenten Lukasjenko är personligt engagerad i arrangemanget. VM i Belarus är en fjäder i hatten och ett tillfälle för diktatorn att sola sig i glansen av den stora hockeyfesten.

Problemet med avsaknad av människorättspolicys och stadgar som inte någonstans hänvisar till internationella människorättskonventioner, är att man saknar verktyg för att säkerställa att man är den positiva kraft i värdländerna som man vill vara – och hävdar att man är. Tvärtom har det visat sig att internationella mästerskap som hålls i diktaturer eller repressiva regimer tenderar leda till ytterligare åtstramningar. För en regim som den belarusiska vilken omfattas av internationella sanktioner är ishockey-VM dessutom en av få möjligheter att sola sig i internationell glans, vilket är av stor inrikespolitisk vikt inför det planerade presidentvalet 2015. Därmed blir dessa mästerskap politik hur mycket än de internationella förbunden avsvär sig sammanblandningen mellan idrott och politik.

SIF:s ordförande Christer Englund säger i rapporten att han kommer att lyfta frågan om att se över de krav som ställs vid val av värdland för ishockey-VM. Englund menar vidare att det bör gå att få in krav på respekt för mänskliga rättigheter och krav på att ILO-konventionerna följs av värdlandet i samband med världsmästerskapen. Det är ett positivt besked. Det faktum att Christer Englund dessutom påpekar att ett ställningstagande för mänskliga rättigheter inte är kontroversiell politik, är ett tecken som tyder på att SIF vill ta mer ansvar för dessa frågor än man gjort tidigare.

Sponsorerna ser sponsringen som en avtalsbunden affärsrelation och påpekar att SIF också levererar ett varumärkesstärkande värde till dem. Även om sponsringspengarna inte går till IIHF utan enbart till SIF så ger de företagen möjligheten att knyta sin marknadsföring och sina varumärken till VM-arrangemanget. Mästerskapet i Belarus är därmed en del av företagets värdekedja genom deras affärspartner SIF. I slutskedet av intervjuerna menade sponsorerna att det var problematiskt för dem att deras varumärken associeras med VM om arrangemanget leder till kränkningar av mänskliga rättigheter, och att de är angelägna om att hitta vägar för att påverka för att förhindra detta.

Det är alltså fullt möjligt för sponsorerna och de delar av ishockeyrörelsen som är angelägna om att främja mänskliga rättigheter, att söka inflytande. Tillsammans med andra nationella ishockeyförbund och deras sponsorer skulle det självfallet bli lättare att påverka.

Ett lovvärt första steg vore att de företag som sponsrar idrottsrörelsen såg över sina policys så att de inkluderar respekt för mänskliga rättigheter.

Rekommendationer

Till Svenska ishockeyförbundet (SIF)

- Inrätta en offentlig människorättspolicy som integreras i allt arbete. Gör en konsekvensanalys (due diligence) av eventuell påverkan på mänskliga rättigheter. Införliva resultatet av påverkansbedömningarna i relevanta interna funktioner och processer och vidta lämpliga åtgärder.
- Verka för att Internationella hockeyförbundet (IIHF) kompletterar sina stadgar med en människorättspolicy som hänvisar till alla FN:s grundläggande människorättskonventioner, samt till ILO:s kärnkonventioner.
- Verka för att IIHF ställer krav grundade i människorättspolicyn på de städer som ansöker om att vara värdar för mästerskapen, och på leverantörer av varor och tjänster till dessa.
- Verka för att IIHF ska bli medlem i FN:s Global Compact och börja arbeta med FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter.
- Verka för att IIHF ska ha som offentligt och utvärderingsbart mål att ge ett positivt bidrag vad gäller respekten för mänskliga rättigheter i värdstaden och värdlandet.

Till SIF:s svenska sponsorer

- Använd era människorättspolicys även i sponsringsarbetet, och utred VM:s konsekvenser för mänskliga rättigheter (due diligence). Införliva resultatet av påverkansbedömningarna i relevanta interna funktioner och processer.
- Använd sponsringsavtalen med SIF för att påverka det internationella förbundet att ta ett större ansvar för mästerskapens konsekvenser för mänskliga rättigheter.
- Samla den internationella ishockeyrörelsens sponsorer i ett gemensamt nätverk för att påverka rörelsen att ta ett större ansvar för konsekvenser för mänskliga rättigheter.
- Dela med er av kunskap och erfarenheter om hur de internationella ramverken för företag och mänskliga rättigheter bidrar till att minimera riskerna för människorättskränkningar i verksamheten.

Till staten (Sverige):

- Tillse att det statliga bolaget Svenska Spel följer principerna i Statens ägardirektiv även när det gäller sponsringsverksamhet, då affärsförbindelserna kan leda till att Svenska Spel står i direkt samband med människorättskränkningar.

Referenser

Rapporter och artiklar

- Amnesty International, People's Republic of China The Olympics countdown – broken promises, rapport 20080729 www.amnesty.org/en/library/info/ASA17/089/2008/en Hämtad 20140315
- Amnesty International China: The Olympics Countdown, rapportsamling 2005 – 2008, www.amnesty.org Hämtad 20140315
- Amnesty International People's Republic of China The Olympics countdown – broken promises, rapport 20080729 www.amnesty.org/en/library/info/ASA17/089/2008/en Hämtad 20140326
- Amnesty International Annual Report on Belarus 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, rapporter <http://www.amnesty.org/en/region/belarus> Hämtade 20140325
- Belarus Digest "Ice Hockey World Championship In Minsk: Authorities Struggle With Challenges", artikel 20131227 <http://belarusdigest.com/story/ice-hockey-world-championship-minsk-authorities-struggle-challenges-16494>
- Belarus Partisan "Минчане бесплатно чистят "Чижовка-Арену"", artikel 20131012 <https://www.belaruspartisan.org/life/244629/>
- Belarus Partisan "На строительство "Чижовка-Арены" согноли студентов", artikel 20131022 <http://www.belaruspartisan.org/print/?ID=245466>
- Belarus Partisan "Прокуратура предупредила Андрея Бондаренко "за дискредитацию", artikel 20120621 <http://www.belaruspartisan.org/politic/213439/>
- Belsat TV "René Fasel: Sport should not be a political tool", artikel 20120518 <http://belsat.eu/en/wiadomosci/a,8398,rene-fasel-sport-should-not-be-a-political-tool.html>
- Belta – The Belarusian Telegraph Agency "Ведущих асоциальный образ жизни граждан нужно более активно привлекать к труду – Ладутько", artikel 20130621 http://www.belta.by/ru/all_news/regions/Veduschix-asotsialnyj-obraz-zhizni-grazhdan-nuzhno-bolee-aktivno-privlekat-k-trudu---Ladutko_i_638828.html
- Charter 97 "Минск зачистят от пьяных и бездомных перед ЧМ", artikel 20131118 <http://www.charter97.org/ru/news/2013/11/18/79977/>
- Dagens Nyheter "Press på Vitryssland om hockey-VM", artikel 20140128 <http://www.dn.se/sport/ishockey/press-pa-vitryssland-om-hockey-vm/>
- Dagens Nyheter "Vitryssland backar om kritiserade VM-regler", artikel 20140131 <http://www.dn.se/sport/ishockey/vitryssland-backar-om-kritiserade-vm-regler/>
- Europeiska unionens officiella tidning "Rådets beslut 2013/534/GUSP av den 29 oktober 2013 om ändring av beslut 2012/642/Gusp om restriktiva åtgärder mot Vitryssland" <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:288:0069:0124:SV:PDF> Hämtad 20140320
- Expressen "Farligt förneka idrottens makt", artikel 20131210 <http://www.expressen.se/debatt/farligt-forneka-idrottens-makt/>
- Expressen "Kravet inför OS – så ska protester stoppas", artikel 20131210 www.expressen.se/sport/kravet-infor-os--sa-ska-protester-stoppas/
- FIDH, Human Rights Center Viasna, Forced Labor and Pervasive Violations of Workers' Rights in Belarus, rapport 2013, http://spring96.org/files/book/en/2013_compulsory_labour_belarus_en.pdf Hämtad 20140328.
- Freedom House Freedom in the World, country ratings and status 1973-2014, kalkylblad 2014. <http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-world> Hämtad 20140326
- Freedom House Freedom of the Press 2013, <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2013> Hämtad 20140325
- Human Rights Center Viasna, Situation of Human Rights in Belarus in 2013 - Review Chronicle, rapport http://spring96.org/files/reviews/en/2013_review_en.pdf Hämtad 20140326
- Human Rights Watch, Race to the Bottom - Exploitation of Migrant Workers Ahead of Russia's 2014 Winter Olympic Games in Sochi, rapport 2013, www.hrw.org/reports/2013/02/06/race-bottom-0 Hämtad 20131126
- Human Rights Watch, World Report 2013 – Belarus, rapport 2014. <http://www.hrw.org/world-report/2013/country-chapters/belarus> Hämtad 20140325

- IIHF, IIHF Rule Book, 2010-2014 <http://www.iihf.com/iihf-home/sport/iihf-rule-book/> Hämtad 20140312
- IIHF, Statutes and Bylaws, 2012-2016 <http://www.iihf.com/fi/iihf-home/the-iihf/statutes-bylaws/> Hämtad 20140312
- IOC, The Olympic Charter, 2013 www.olympic.org/documents/olympic_charter_en.pdf Hämtad 20140312
- Minsk News "МАСШТАБНЫЙ СУББОТНИК ПРОЙДЕТ НА ТЕРРИТОРИИ КОМПЛЕКСА «ЧИЖОВКА-АРЕНА» 12 ОКТЯБРЯ", artikel 20131007 <http://minsknews.by/cityhold/sub/>
- Minsk News "К ЧМ-2014 ПО ХОККЕЮ МИНСК ОЧИСТЯТ ОТ ПЬЯНИЦ, ПОПРОШАЕК И ПРОСТИТУТОК", artikel 20131219 <http://minsknews.by/society/k-chm-2014-po-hokkeyu-minsk-ochistyat-ot-pyanits-poproshaek-i-prostitutok/>
- Naviny.by "На «Чижовка-Арене» студентов учат родину любить", artikel 20131119 http://naviny.by/rubrics/society/2013/11/19/ic_articles_116_183692/
- Nest.by/Tut.by ""Строители просят приходить еще!" Чиновники и студенты выгребли мусор из "Чижовка-Арены"", artikel 20131014 <http://www.nest.by/news/2013-10-14/stroiteli-prosyat-prikhodit-eshche-chinovniki-i-studenty-vygrebli-musor-iz-chizhovka>
- Radio Svoboda/Svoboda.org "Перад чэмпіянатам Менск ачысьцяць ад бамжоў і алькаголікаў", artikel 20131118 <http://www.svoboda.org/content/article/25171223.html>
- Regeringskansliet Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2013 http://www.inlandsinnovation.se/media/35867/statens_garpolicy_och_riktlinjer_f_r_f_retag_med_statligt_gande_2013.pdf Hämtad 20130327
- Riksidrottsförbundet, Idrotten i siffror, http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_38292/cf_394/2012_Idrotten_i_siffror_-_r-tt.PDF Hämtad 20140315
- Riksidrottsförbundet, RF:s Stadgar, 2013 http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_35323/cf_394/RFs_stadgar_2013.PDF Hämtad 20140310
- Svenska Dagbladet "Idrotten värd fredspris", artikel 20061217 http://www.svd.se/sport/idrotten-vard-fredspris_379548.svd
- SIF, Svenska Ishockeyförbundets stadgar, http://www.swehockey.se/ImageVault/Images/id_450/ImageVaultHandler.aspx Hämtad 20140310
- Sveriges Radio, P1, OBS "Du borde tänka på din framtid", radiokrönika 20100510 <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=503&artikel=3680963>
- Swedwatch, De olympiska kränkningarna - Om OS i Sochi, de svenska sponsorerna och de mänskliga rättigheterna, rapport 2014, http://www.swedwatch.org/sites/default/files/swedwatch_-_de_olympiska_krankningarna.pdf Hämtad 20140328
- The UN News Service "Belarus: UN voices concern at sentencing of leading human rights defender", artikel <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=40547#.U2KlAF4e6Ou> Hämtad 20140310

Hemsidor

- Amnesty International "Ales Bialiatski" <http://amnesty.org/en/individuals/ales-bialiatski> Hämtad 20140323
- Belarusbloggen "Belarusiska hockeyförbundet kommenterar ackrediteringsreglerna vid VM" <http://vitryssland.wordpress.com/2014/01/31/belarusiska-hockeyforbundet-kommenterar-ackrediteringsreglerna-vid-vm/> Hämtad 20140313
- Belarusbloggen "TT gick på belarusisk bluff – ackrediteringsreglerna står fast" <http://vitryssland.wordpress.com/2014/02/03/tt-gick-pa-belarusisk-bluff-ackrediteringsreglerna-star-fast/> Hämtad 20140313
- Belarusian Ice Hockey Federation "Skoda Auto provided the 2014 IIHF Ice Hockey World Championship OC with 2 cars" <http://en.hockey.by/news/news-federation/4908.html> Hämtad 20140315
- IIHF "Belarus lands 2014 Worlds" [http://www.iihf.com/home-of-hockey/news/news-singleview/?tx_ttnews\[tt_news\]=3552&cHash=1aa54b4c0040b99c741ee16359ee5890](http://www.iihf.com/home-of-hockey/news/news-singleview/?tx_ttnews[tt_news]=3552&cHash=1aa54b4c0040b99c741ee16359ee5890) Hämtad 20140315
- IIHF World Championship 2014 "Media Accreditation" <http://www.iihfworlds2014.com/en/information/#media-accreditation> Hämtad 20140313

IIHF "IIHF Council" <http://www.iihf.com/sk/iihf-home/the-iihf/council/christer-englund/#c6891>
Hämtad 20140317

IIHF "The IIHF" <http://www.iihf.com/iihf-home/the-iihf/> Hämtad 20140312

IOC "The Olympic Movement – Introduction", www.olympic.org/content/the-ioc/governance/introductionold/ Hämtad 20140312

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Belarus "On the Work of Foreign Mass Media Representatives in the Republic of Belarus during the 2014 Ice Hockey World Championship" <http://mfa.gov.by/en/hockey/docs/edc1467667eb535a.html> Hämtad 20140312

National Legal Internet Portal of the Republic of Belarus "ПОСТАНОВЛЕНИЕ СОВЕТА МИНИСТРОВ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 9 апреля 2013 г. № 275" <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&po=C21300275&p1=1> Hämtad 20140326

Regeringen "Sanktioner mot Vitryssland" <http://www.regeringen.se/sb/d/11205>
Hämtad 20140402

Scandic Hotels Uppförandekod http://www.scandichotels.se/Global/Code%20of%20conduct/Code%20of%20conduct_SE.pdf Hämtad 20140306

Volkswagen AG Code of Conduct http://www.volkswagenag.com/content/vwcorp/info_center/en/publications/2010/07/Verhaltensgrundsaeetze_des_Volkswagen_Konzerns.bin.html/binarystorageitem/file/The+Volkswagen+Group+Code+of+Conduct.pdf Hämtad 20140320

78th IIHF Ice Hockey World Championship in Minsk "НАЧАТА АККРЕДИТАЦИЯ ДЛЯ СМИ НА ЧМ-2014" <http://www.minsk2014.com/news/355.html> Hämtad 20140313

Intervjuer

Kyocera Document Solutions 20140311,
Bo Gustavsson, Nordisk marknadschef

Scandic Hotels 20140306,
Inger Mattsson, Director Sustainable Business och Mathias Kemi, Director Sponsorship & Partnership

Svenska Spel 20140311,
Olle Axelsson, Kommunikationsdirektör och Zenita Strandänger, CSR-chef

ŠKODA 20140312,
Mikael Sandberg, Press- och Sponsransvarig

Appendix

Kommentar från Bauhaus

Bauhaus har fått samma frågor som övriga huvudsponsorer, men valt att ej besvara dem. Istället har Swedwatch fått följande kommentarer.

"Självklart ställer vi oss bakom mänskliga rättigheter. Vi avser aldrig att kränka dessa rättigheter, snarare att stödja dem.

Vi sponsrar Tre Kronor för att stötta deras idrottsliga framgångar, vi sponsrar inte VM i Vitryssland.

Vi stöttar flera olika idrotter och landslag. För att det ska vara möjligt så har vi gjort en avgränsning där vi inte lägger oss i politiken alla de länder de kommer att tävla i. Annars skulle sponsring av landslag vara omöjlig för oss och idrotten skulle gå miste om stora resurser."

KOMMENTAR VIA EPOST FRÅN MARKNADSCHEF JOHAN SAXNE DATERAD 20140305

Kommentar från IIHF

"On May 8, 2009, the IIHF Congress – the legislative body of the International Ice Hockey Federation – awarded the 2014 IIHF World Championship to the Belarus Ice Hockey Association in accordance with the IIHF Statutes and Bylaws. Paragraph 7 of the IIHF Statutes state: The IIHF observes strict political, racial and religious neutrality. No discrimination is permitted against a member national association or person on political, racial or religious grounds.

With this in mind, we had sought assurances from the Belarus bidding group that, among other things, journalists covering the world championship would have full press freedom. This was again reassured by President Lukashenko when the IIHF President and General Secretary visited him last week. This visit was just one in a series of site visits that have been conducted by IIHF staff in the leadup to the World Championships to ascertain the readiness of Minsk to host the tournament. The construction of Tjizjovka arena was part of this process, and the IIHF did not have any reason to investigate any claims of forced labour because no such claims were brought forward.

With regard to any specific incidents occurring during the World Championship, the IIHF will evaluate these if and when they occur and decide on the best course of action."

/Horst Lichtner, General Secretary

KOMMENTAR VIA EPOST DATERAD 20140325

Uttalande från Kyocera Document Solutions Europe B.V.

Statement of Kyocera Document Solutions Europe B.V.

"Kyocera has a deeply engrained philosophy both for social responsibility and conduct as well as business conduct and acumen. When we decided to participate as a sponsor of the IIHF we had a whole region in view – not single countries. With this sponsorship we wanted to underline our commitment to developing businesses in the region including Sweden, Finland, Belarus, Czech Republic etc.. Our commitment to the IIHF in fulfilling our contractual responsibility and also as a commitment to the region did finally not justify a withdrawal due to one Country. We closely follow the developments in the region and base our decisions on a global level. Please do understand that our discussions with the IIHF are not public."

Bilaga

Bilaga 1: Medlemmar ur VM:s organisationskommitté som står upptagna på EU:s sanktionslista.

Genom ett rådsbeslut inom EU i oktober 2013 förlängdes sanktionspolitiken mot Belarus ytterligare ett år, med hänvisning till att politiska fångar fortfarande sitter fängslade och att situationen för demokrati och mänskliga rättigheter inte har förbättrats. Personer, organisationer och företag med direkta kopplingar till allvarliga människorättskränkningar, valfusk och förtryck av civilsamhället listas av EU och omfattas av riktade sanktioner.

Fem av medlemmarna i organisationskommittén för förberedelse och verkställande av 2014 års ishockey-VM i Minsk och dess subkommittéer finns listade på EU:s sanktionslista, med följande motiveringar.

Viktar Verera

Tidigare förste biträdande chef för KGB, ansvarig för kontraspionage. Sedan den 1 april 2013 pensionerad och överförd till reservstyrkorna. Ansvarig för KGB:s repression mot civilsamhället och den demokratiska oppositionen. Initiativtagare i fallet med den politiske fången Ales Bjaljatski, en av de främsta försvararna av mänskliga rättigheter och chef för det belarusiska människorättscentret Vjasna, viceordföranden för FIDH. Ales Bjaljatski deltog aktivt i försvaret av och stödet till dem som hade utsatts för förföljelse i samband med valen den 19 december 2010 och repressionen mot det civila samhället och den demokratiska oppositionen.

Aleh Praljaskouski

Informationsminister, tidigare biträdande chef för presidentens kansli, tidigare chef för generaldirektoratet för ideologiska frågor inom presidentens kansli, tidigare direktör för centrum för analys och information inom presidentens kansli. Var en av de främsta källorna till och språkrören för statlig propaganda och ideologiskt stöd

för regimen. Har befordrats till minister och fortsätter att högljutt propagera för och stödja regimen agerande mot den demokratiska oppositionen och det civila samhället.

Aljaksej Arlou

Överste, chef för KGB-häktet i Minsk. Han var personligen ansvarig för grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning av de som hade tagits i förvar under veckorna och månaderna efter det att protestdemonstrationen efter valet slogs ned i Minsk den 19 december 2010. Hans agerande utgjorde en direkt överträdelse av de internationella åtaganden Belarus gjort i fråga om mänskliga rättigheter.

Aljaksandr Barsukou

Överste, chef för polisen i Minsk. Sedan han utnämndes till polischef i Minsk den 21 oktober 2011 har han som chef burit ansvaret för repressionen mot ett tiotal fredliga demonstranter i Minsk som senare dömdes för brott mot lagen om massmöten. Har under många år fört befäl vid polisinsatser mot oppositionens gatudemonstrationer.

Ihar Karpenka

Förste sekreterare för det regimvänliga kommunistpartiet. Tidigare chef för regionala valkommissionen i staden Minsk, tidigare ledamot i parlamentets nedre kammare, för närvarande vice borgmästare i Minsk. Som ordförande för en regional valkommission vid presidentvalet är han direkt ansvarig för åsidosättandet av internationella normer för genomförande av val vid presidentvalen, sär skilt 2006 och 2010 i Minsk. Som biträdande borgmästare i Minsk kontrollerar han organiserandet av allmänna möten, demonstrationer, marscher och ideologiskt uppsökande arbete för folkomröstningar och val.

HELA LISTAN FINNS PUBLICERAD PÅ

[HTTP://EUR-LEX.EUROPA.EU/LEXURISERV/LEXURISERV.DO?URI=OJ:L:2013:288:0001:0056:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=OJ:L:2013:288:0001:0056:EN:PDF)

Noter

- 1 Freedom in the World, country ratings and status 1973-2014, Freedom House 2014.
- 2 "Kravet inför OS – så ska protester stoppas", Expressen 20131210.
- 3 De olympiska kränkningarna, Rapport, Swedwatch 2014. och "Snön i Sotji är befäckt med arbetarnas blod", lotcobistand.org, 20140205.
- 4 Dokumentet bygger på alla internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter, men nämner särskilt FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, samt ILO:s kärnkonventioner.
- 5 För Svenska Spel; Olle Axelsson och Zenita Strandängar, kommunikationsdirektör respektive CSR-chef, för Scandic Hotels; Inger Mattsson och Mathias Kemi, Director Sustainable Business respektive Director Sponsorship & Partnership, för ŠKODA Sverige; Mikael Sandberg, Press- och sponsransvarig, och för Kyocera Document Solutions; Bo Gustavsson, nordisk marknadschef.
- 6 Mail mottaget från Johan Saxne, Marknadschef, 20140305.
- 7 Mail mottaget från Fredrik Olofson, Sportchef, TV4-Gruppen, 20140319.
- 8 "Forced Labour and Pervasive Violations of Workers' Rights in Belarus", The International Federation of Human Rights, Human Rights Center Vjasna, 2013.
- 9 Freedom in the World, country ratings and status 1973-2014, Freedom House 2014.
- 10 China: The Olympics Countdown, Amnesty International, rapportsamling 2005 – 2008 People's Republic of China The Olympics countdown – broken promises, Amnesty International, rapport 20080729.
- 11 Forced Labor and Pervasive Violations of Workers' Rights in Belarus, The International Federation of Human Rights, Human Rights Center Vjasna, 2013. och "Belarus: UN voices concern at sentencing of leading human rights defender", un.org, hämtad 20140328.
- 12 "Sanktioner mot Vitryssland" regeringen.se.
- 13 Annual Report on Belarus 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, Amnesty International, Freedom in the World 2014, Freedom House 2014, Freedom of the Press 2013, Freedom House 2013. Situation of Human Rights in Belarus in 2013 - Review Chronicle, Human Rights Center Vjasna 2014.
- 14 Mail från Tatsiana Revjaka från HRC Vjasna, mottogs 20140312.
- 15 Statkevich är fängslad sedan presidentvalet 2010, då han och flertalet andra oppositionella kandidater fängslades efter en fredlig manifestation mot valfusk i Minsk.
- 16 Bialiatki är ordförande för Human Rights Center Vjasna och vice ordförande för International Federation of Human Rights. Han arresterades 2011 och dömdes till 4,5 års fängelse. Enligt Amnesty International är han en samvetsfånge och fängslades för att regimen ville förhindra hans fortsatta arbete. Se "Ales Bialiatki" Amnesty International <http://amnesty.org/en/individuals/ales-bialiatki>.
- 17 Kortare frihetsberövanden, normalt i drygt 15 dagar, ofta utdömda efter påhittade anklagelser som att ha "svurit på öppen gata".
- 18 Situation of Human Rights in Belarus in 2013 - Review Chronicle, Human Rights Center Vjasna 2014 och World Report 2013 – Belarus, Human Rights Watch, 2014.
- 19 Ibid.
- 20 Det är också förbjudet enligt Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (artikel 8) och Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (artikel 6).
- 21 Forced Labor and Pervasive Violations of Workers' Rights in Belarus, The International Federation of Human Rights & Human Rights Center Vjasna, 2013.
- 22 "ПОСТАНОВЛЕНИЕ СОВЕТА МИНИСТРОВ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ" 9 апреля 2013 г. № 275, Regeringsbeslut, pravo.by.
- 23 Arbetare hotas bland annat med att korttidskontrakt inte förlängs eller att en större del av månadslönen dras in.
- 24 ILO-konvention nr. 105 kräver avskaffandet av alla former av tvångsarbete eller obligatoriskt arbete (Artikel 1 (b)) "såsom en form för mobilisering och användning av arbetskraft i syfte att främja den ekonomiska utvecklingen."
- 25 Epost från Tatsiana Reviaka, HRC Vjasna. Mottaget 20140312.
- 26 Forced Labor and Pervasive Violations of Workers' Rights in Belarus, The International Federation of Human Rights & Human Rights Center Vjasna, December 2013 och "Ведущих асоциальный образ жизни граждан нужно более активно привлекать к труду – Ладутько" The Belarusian Telegraph Agency BELTA, 20130621.
- 27 "МАСШТАБНЫЙ СУББОТНИК ПРОЙДЕТ НА ТЕРРИТОРИИ КОМПЛЕКСА «ЧИЖОВКА-АРЕНА» 12 ОКТЯБРЯ" Minsk News 20131007. "На «Чижовка-Арене» студентов учат родину любить" Naviny.by 20131119, "Минчане бесплатно чистят «Чижовка-Арену»" Belarus Partisan 20131012, "На строительство «Чижовка-Арены» согноли студентов" Belarus Partisan 20131022, "Ice Hockey World Championship In Minsk: Authorities Struggle With Challenges" Belarus Digest 20131227.
- 28 "На строительство «Чижовка-Арены» согноли студентов" Belarus Partisan 20131022. "Рådets beslut 2013/534/GUSP av den 29 oktober 2013 om ändring av beslut 2012/642/Gusp om restriktiva åtgärder mot Vitryssland" Europeiska unionens officiella tidning 20131029.
- 29 Revjaka tilldelades år 2006 Anna Lindhs pris för sitt arbete med mänskliga rättigheter.
- 30 ""Строители просят приходить еще!» Чиновники и студенты выгребли мусор из «Чижовка-Арены»" Nest.by 20131014.
- 31 "На «Чижовка-Арене» студентов учат родину любить" Naviny.by 20131119.

- 32 Ibid.
- 33 Ibid.
- 34 "Rådets beslut 2013/534/GUSP av den 29 oktober 2013 om ändring av beslut 2012/642/Gusp om restriktiva åtgärder mot Vitryssland" Europeiska unionens officiella tidning 20131029.
- 35 Ibid.
- 36 "Du borde tänka på din framtid", Sveriges Radio, P1, OBS 20100510.
- 37 <http://www.nest.by/news/2013-10-14/stroiteli-prosyat-prikhodit-eshche-chinovniki-i-studenty-vygrebli-musor-izchizhovska>
- 38 "Прокуратура предупредила Андрея Бондаренко «за дискредитацию»" Belarus Partisan 20120621.
- 39 "Минск зачистят от пьяных и бездомных перед ЧМ" Charter 97, 20131118, "Перад чэмпіянатам Менск ачысьцяць ад бамжоў і алькаголікаў" Radio Svaboda 20131118, "К ЧМ-2014 ПО ХОККЕЮ МИНСК ОЧИСТЯТ ОТ ПЬЯНИЦ, ПОПРОШАЕК И ПРОСТИТУТОК" Minsk News 20131219.
- 40 "К ЧМ-2014 ПО ХОККЕЮ МИНСК ОЧИСТЯТ ОТ ПЬЯНИЦ, ПОПРОШАЕК И ПРОСТИТУТОК" Minsk News 20131219 och Forced Labor and Pervasive Violations of Workers' Rights in Belarus, The International Federation of Human Rights & Human Rights Center Vjasna, 2013.
- 41 78th IIHF Ice Hockey World Championship in Minsk "НАЧАТА АККРЕДИТАЦИЯ ДЛЯ СМИ НА ЧМ-2014" minsk2014.com Hämtad 20140313 och IIHF "Media Accreditation" iihfworlds2014.com Hämtad 20140313.
- 42 "Any media wishing to cover topics that are not related either to ice hockey or to the 2014 IIHF Ice Hockey World Championship must apply for an additional foreign journalist accreditation from the Belarusian Ministry of Foreign Affairs, as per Belarusian law." Se IIHF "Media Accreditation" iihfworlds2014.com Hämtad 20140313 och Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Belarus "On the Work of Foreign Mass Media Representatives in the Republic of Belarus during the 2014 Ice Hockey World Championship" mfa.gov.by Hämtad 20140312.
- 43 "Press på Vitryssland om hockey-VM", Dagens Nyheter 20140128.
- 44 "Vitryssland backar om kritiserade VM-regler", Dagens Nyheter 20140131. Se även Belarusbloggen "TT gick på belarusisk bluff – ackrediteringsreglerna star fast" vitryssland.wordpress.com Hämtad 20140313.
- 45 http://blr.belta.by/news/president/officially?cat_id=1394.
- 46 Belarusbloggen "Belarusiska hockeyförbundet kommenterar ackrediteringsreglerna vid VM" vitryssland.wordpress.com Hämtad 20140313.
- 47 Fredrik Olofson, Sportchef, TV4-Gruppen, i en epost 20140319.
- 48 The Olympic Movement, Introduction, Olympic.org Hämtad 20140312.
- 49 International Ice Hockey Federation, The IIHF, iihf.com Hämtad 20140312. International Ice Hockey Federation, IIHF Statutes and Bylaws, iihf.com Hämtad 20140312.
- 50 IIHF Statutes and Bylaws 2012-2016, September 2012, rule 39.
- 51 IIHF Statutes and Bylaws 2012-2016, rule 41, 42.
- 52 International Ice Hockey Federation, IIHF Council iihf.com Hämtad 20140317.
- 53 IIHF Statutes and Bylaws.
- 54 The Olympic Charter, Chapter 3, Rule 25, senast reviderad 20130909.
- 55 "René Fasel: Sport should not be a political tool", Belsat TV, 20120518.
- 56 Svenska Ishockeyförbundets stadgar, reviderade i juni 2013.
- 57 RF:s Stadgar, senast reviderade vid RF-stämman 2013.
- 58 Fullvärdiga medlemslandsförbund, se regel 35(4), 36(4) och 43 i IIHF Statutes and Bylaws.
- 59 Idrotten i siffror, Riksidrottsförbundet, 2013.
- 60 Enligt epost från Christer Englund i mars 2014. Sponsorintäkterna finns inte särredovisade i SIF:s årsredovisning.
- 61 IIHF Statutes and Bylaws 2012-2016, rule 602.
- 62 IIHF Statutes and Bylaws 2012-2016, rule 606.
- 63 IIHF Rule Book 2010-2014, senast reviderad 29 September 2010.
- 64 Intervjuad i Sveriges Radio, P1-morgon, 27 mars 2013, citerad Ulf Bjereld "Farligt förneka idrottens makt", Expressen, 20131210.
- 65 People's Republic of China The Olympics countdown – broken promises, Amnesty International, 2008.
- 66 International Ice Hockey Federation, Belarus lands 2014 worlds, iihf.com Hämtad 20140315.
- 67 Belarusian Ice Hockey Federation, Skoda Auto provided the 2014 IIHF Ice Hockey World Championship OC with 2 cars hockey.by Hämtad 20140315.
- 68 Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande, Regeringskansliet, 2013.
- 69 Code of Conduct, The Volkswagen Group, sid. 21.
- 70 Scandics uppförandekod, Scandic Hotels, "Grunden för Scandics uppförandekod – FN:s Global Compact."
- 71 Telefonsamtal med Svenska Spels sponsoransvarig Håkan Andersson, 20140327.
- 72 Mottogs på epost 20140312.